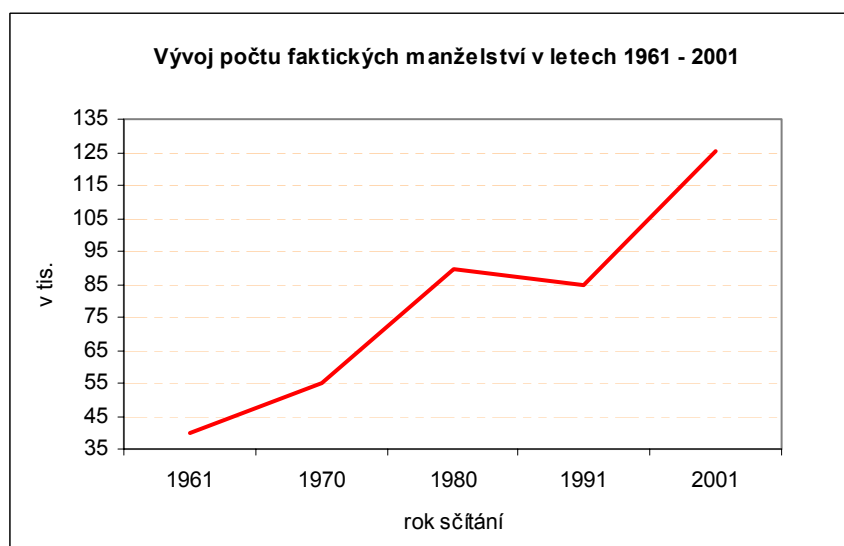

Úvod

Pojmem „faktické manželství“ je ve výsledcích sčítání lidu označováno soužití partnerů žijících společně v jednom bytě, kteří deklarovali na sčítacím tiskopisu svůj vzájemný vztah jako „druh, družka“. Takováto domácnost je považována za rodinu úplnou, i když soužití partnerů není de iure manželským svazkem, ale je svazkem de facto. Tyto svazky de facto byly ve všech dřívějších (československých) sčítáních považovány za rovnocenné svazkům de iure a byly proto nedílnou součástí úplných rodin. Ve všech sčítáních od roku 1921 byly ve sčítacích tiskopisech příp. ve vysvětlivkách k tiskopisům citovány družky spolu s manželkami, jako možná definice vztahu k majiteli bytu nebo k přednostovi domácnosti. Teprve však vznik pojmu „cenzová domácnost“ a její metodické vymezení v roce 1961 dalo předpoklady k samostatné kvantifikaci těchto rodin. Od roku 1980 byly zpracovávány tabulky za faktická manželství, v roce 1980 však v omezeném rozsahu pouze základní struktura dle věku a rodinného stavu. Podrobnější charakteristiky byly k dispozici z dat sčítání 1991 a 2001. Protože se metodické vymezení faktických manželství nemění, jsou zjištěné údaje plně srovnatelné.

Podle dosud publikovaných výpočtů a odhadů činil počet faktických manželství v roce 1961 cca 40 tisíc rodin, v roce 1970 překročil 55 tisíc. Samostatně zpracované údaje za faktická manželství v dalších sčítáních (viz Tabulková příloha - Tab. č. 1) již dokumentují zvýšení absolutních počtů a to zejména v devadesátých letech 20. století. V roce 1980 bylo sečteno faktických manželství téměř 90 tisíc, v roce 1991 to bylo 85 tisíc a v roce 2001 více než 125 tisíc neformálních svazků.

Váha faktických manželství v souboru cenzových domácností - resp. ve skupině úplných rodin - není však velká. V období 1980 - 1991 se podílela faktická manželství na úhrnu všech domácností v rozmezí 2,3 - 2,1 % a na počtu úplných rodin zhruba 3,5 %. Výraznější absolutní nárůst jejich počtu po roce 1991 znamenal i zvýšení obou podílů, a to na téměř 3 % z počtu cenzových domácností a téměř 5,5 % z počtu úplných rodin v roce 2001. I přes toto zvýšení nepředstavují citované podíly významné zastoupení v počtu domácností.

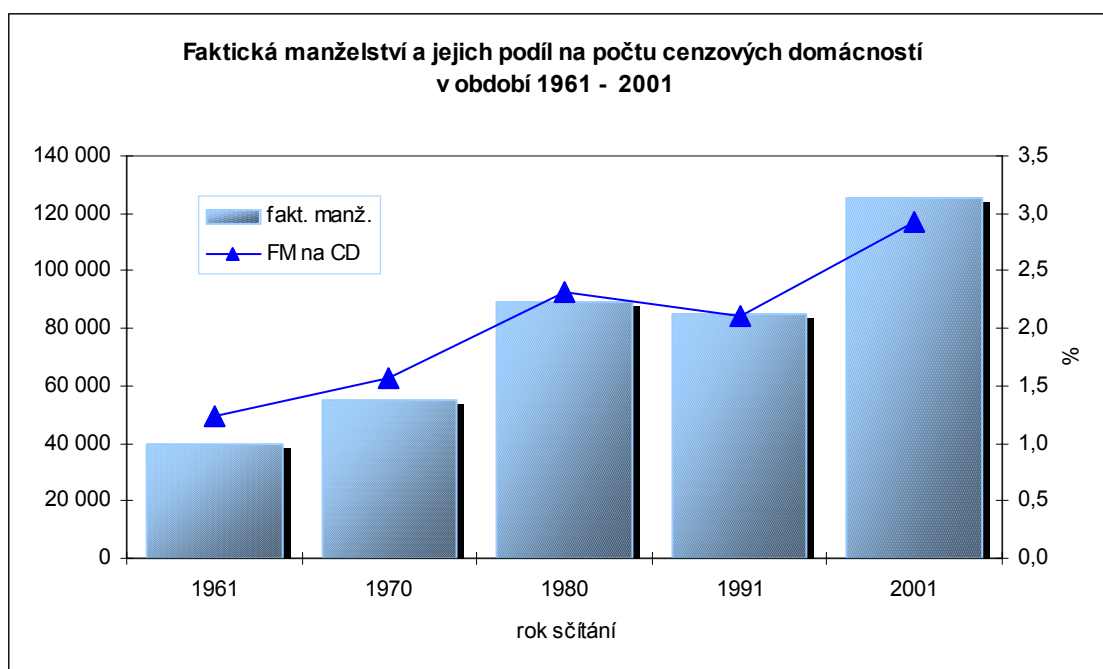

I když vývoj faktických manželství neovlivňoval celorepublikové údaje o rodinách, přesto jejich rostoucí počty, ale především změny ve vnitřní struktuře této skupiny domácností byly natolik zajímavé, že se údaje o faktických manželstvích zpracovávaly stále podrobněji. Změny struktury faktických manželství se týkaly zejména věku osob a jejich rodinného stavu.

Podle věku osob byly nejvýraznější posuny na obou koncích věkového spektra. V průměru o 10 bodů se změnila podíly nejmladších a nejstarších párů. Podíl faktických manželství s partnery vyš

šího věku poklesl, nejnižší věkové kategorie naopak posílily. Vyjádřeno v konkrétních číslech - v roce 1980 tvořily osoby 60leté a starší (páry s oběma nebo jedním partnerem v tomto věku) téměř čtvrtinu faktických manželství, v roce 2001 jich bylo necelých 16 %. Naopak neformální soužití mladých partnerů ve věku do 29 let se mezi lety 1980 a 2001 (zejména však po roce 1991) více než zdvojnásobilo. V roce 1980 zhruba pětina konsenzuálních svazků připadla na mladé páry, v roce 2001 již tvořily více než třetinu všech faktických manželství.

Změny věkové struktury partnerů ve faktických manželstvích měly úzkou vazbu na strukturu podle rodinného stavu. Trvale nejpočetnější skupinou faktických manželství byly partnerské svazky osob, které již jednou žily v manželství, tzn. soužití osob rozvedených a ovdovělých. Nejvýraznější posun však zaznamenala faktická manželství dvou svobodných - většinou mladých - partnerů. Podíl těchto rodin se v období 1980 - 2001 zvýšil téměř 6krát a dosáhl v roce 2001 zhruba čtvrtiny z celkového počtu faktických manželství.

I přes poměrně dynamický růst absolutních počtů netvoří dosud faktická manželství významnou část domácností ani úplných rodin.

Ve srovnání s jinými evropskými státy patří Česká republika k zemím s nízkým podílem faktických manželství. Např. v severských zemích se pohybuje podíl faktických manželství z počtu úplných rodin kolem 20 %, ve Velké Británii činil při posledním sčítání 16 %. Naopak ale např. Polsko, Slovensko, Maďarsko nebo Řecko měly podíly faktických manželství ve srovnání s naší republikou ještě nižší.